

Лавренюк В. В.

Національний університет «Одеська політехніка»

ТЕМА МОСКОВСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ БОГДАНА ЛЕПКОГО «МАЗЕПА»

У статті проаналізовано тему московської агресії щодо України кінця XVII – початку XVIII століть на матеріалі історичного роману Богдана Лепкого «Мазепа», зокрема, однієї з найтрагічніших сторінок української історії – знищення гетьманської столиці Батурина та її околиць військами Петра I. Увагу зосереджено на розгляді проблем політичного розколу в українському суспільстві, морально-етичних категорій «життя і смерті», «любові й ненависті», «честі і зради», «морального вибору».

Зараз, у час повномасштабної збройної та інформаційної війни росії проти України, потреба глибокого і всебічного вивчення істинної, неспальсифікованої історії нашої держави і рідної літератури набувають особливої значущості.

За радянських часів тема української державності, ім'я гетьмана Мазепи-«зрадника», підданого московськими попами анафемі, були під заборонаю, як і сам автор однойменного твору за правдиве висвітлення історичних подій, московської влади, яка за всіх часів, по суті, була дикою і страшною ордою з її глибинним непоборним хамством, підступністю, облудою, нелюдською жорстокістю, а також зі споконвічними претензіями на українські землі, історію, культуру, бо – «один народ».

Образи царя Петра I, його найближче оточення, військо зображено без найменшої тенденційності, без відхилень від правди історії, оскільки підтвердження того ми віднайдемо і в російських істориків В.О. Ключевського, Д. Бантши-Каменського, О.І. Рігельмана та ін.

Богдан Лепкий на величезній кількості прикладів також переконливо доводить, що Іван Мазепа – не деспот, а людина високої честі й гідності, яка відчуває колосальну відповідальність за Державу, за кожну окрему людину, незалежно від її віку, статі чи походження. Це також і риса українського національного світогляду.

Правдиво змальовано й історичні постаті зрадників, Івана Носа і Гната Галагана, хоч і фрагментарно. Автор переважно приділяє увагу наслідкам їх страшних діянь – зруйнуванню Запорізької Січі, звірячій розправі царських військ над запорожцями, апокаліптичним картинам Батурина, остаточному політичному розколу в українському суспільстві. Тому образи ці сприймаються радше як глибоке філософське узагальнення автора, як аморальне явище, що сприяло знищенню залишків Української Держави.

Контрастними до них є образи гідних і мужніх полковника Чечеля і коменданта Батурина німця Кенігзена.

Історичний роман Б. Лепкого «Мазепа» – це палкий протест проти страхіть війни і винищення одного народу іншим, заклик до українського суспільства, всіх людей доброї волі єднатися в боротьбі проти споконвічного українського ворога (і не лише українського) – Москви. До конечної перемоги.

Ключові слова: морально-етичні категорії, «життя і смерть», «любов і ненависть», «честь і зрада», «моральний вибір», Українська Держава.

Постановка проблеми. Глибоке й ретельне вивчення вітчизняної історії, зокрема на найкращих зразках української літератури, яким є історичний роман Богдана Лепкого «Мазепа», особливо в наш час, коли українські громадяни ведуть звитяжну й безальтернативну боротьбу з московською деспотією, набуло особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про гетьмана Івана Мазепу у світовій літературі (художній і науковій), музиці й малярстві

було створено величезну кількість творів. Мало про кого з історичних діячів світу було написано стільки. Його постаті присвятили свої таланти французи: В. Гюго, М. де Воге, Анрі Констан д'Орвіль; англієць Дж.Г. Байрон; німці: А. Мей, Рудольф Карл Готшалль, Адольф Мютцельбург; поляки: Ю. Словацький, Б. Залеський, Б. Богданко, Ф. Равіта-Гавронський; росіяни: К. Рилєєв, О. Пушкін, Ф. Булгарін, Д. Мордовцев, Ф. Уманець; українці: М. Костомаров, Т. Шев-

ченко, С. Руданський, М. Старицький, В. Сосюра, Митрополит Іларіон, М. Грушевський, В.Б. Антонович, Д. Донцов, О. Оглобліна та багато інших. Проте, в західно-європейській літературі – це небезпечний ловелас, у російській – «зрадник», в українській – образ романтичний і водночас зв'язаний. Лише в романі Богдана Лепкого, вперше в історії світової літератури, створено трагічний образ видатного державного мужа, який у нерівній кривавій боротьбі прагнув здобути свободу для свого народу і зберегти Українську Державу.

Постановка завдання. Згадати страшні події трьохсотрічної давнини, – варварського знищення Батурина (за різними даними від 15 000 до 28 000), – і провести паралелі з трагедіями ХХІ століття в Бучі, Маріуполі, а також великих містах і містечках України, заради виховання патріотизму і єдності не лише молодого покоління, а й старших поколінь українців у боротьбі з московською навалюю, кожен на своєму місці, – наш, без пафосу, громадянський обов'язок.

Виклад основного матеріалу. Вже в експозиції роману, в І томі «Мотрі», у сцені пишного прийому в гетьманському палаці на честь приїзду до Києва царя Петра І, перед нами постають майже всі головні й другорядні діючі особи твору, – гетьман Мазепа, цар Петро І з їхнім найближчим оточенням, відбувається зіткнення суперечностей, що лежать в основі твору, двох світів: московської кровожерливої орди і європейських цінностей – свободи, поваги до людини, високої культури спілкування.

З самої портретної характеристики царя Петра (буйної темної гриви, жовтувато-блідого, прищуватого і спитнілого обличчя) можна зробити висновок про те, що перед нами антипод гетьманові Мазепі як зовні, так і за складом характеру, рівнем культури, освіти. Те, як Петро обтирає піт з лиця і шиї хустинкою, відкидаючи її в обличчя лакеям (мало не господарям), з якою силою він встромляє в дичину ніж за столом, з якою люття жбурляє буханцем хліба у свого «чоловіка», називаючи його азіатом, як енергійно він крокує навколо бенкетної зали чи, також несподівано, засинає у фотелі під час бесіди, незважаючи ні на кого, свідчить про його владну, безцеремонну й деспотичну вдачу, цар скрізь вважає себе вдома і не поважає нікого – будь-то лакей чи сам гетьман. Він заздрим оком озирає все навколо себе, дозволяє собі в брутальній формі повчати Мазепу: «А дурний ти, Іване Степановичу тому, бо нас так славно гостити. Мої люди і без того просяться на Україну. Дозволь, мовляв, царю, піти

й хорошенко обловитися. Бо під царським оком у Петербурзі годі здирства робити. А якщо цей пир ще яку годину потриває, то й Даніліч захоче на Україну проситися» [4, с. 9.]. Будучи сильно напідпитку, цар Петро провадить бесіду на улюблену тему: які ж то землі й моря він звоює – від Царгорода аж до Індії, вимагає від українського гетьмана докласти зусиль у здійсненні його великодержавних задумів: створити сильне військо, озброїти його, збудувати в Україні цілий ряд стратегічно важливих об'єктів (мостів і фортець), а самому стати покірним йому рабом. Цар також нахабно нав'язує гетьманові думки про духовну єдність народу – шлюбні зв'язки, спільну культуру, спільну державну мову – московську, певна річ, як одну з підвалин могутності його держави. Тому-то й говорить до гетьмана з неприхованою погрозою: «...твої люди, Гетьмане, ніяк не хочуть учитися нашої мови. Це погано. Як же нам тоді порозумітися з вами? Польськими словами бесіду свою, як кашу вишкварками, радо підмашують, а то й латиною закидають, а нашою руською мовою гордують. Це не гаразд. І взагалі вони, де можуть, там від нас бокують, ніби якісь інодержавні. Це мені не по нутру» [4, с. 19].

Богдан Лепкий змальовує образ царя правдиво й неупереджено, оскільки аналогічне судження про нього ми віднайдемо і в російського історика В.О. Ключевського: «Петро взагалі не відзначався тонкістю у спілкуванні, не мав делікатних манер <...> не звик поважати людини ні в собі, ні в інших: середовище, нам уже знайоме, в якому він виріс, і не могло виховати в ньому цієї поваги» [3, с. 179-181]. Наголошуючи на працьовитості й виняткових здібностях царя до різноманітних ремесел, Ключевський проте підкреслює, що Петро «...і з людьми поведився, як зі знаряддям праці, вмів користуватися ними, швидко вгадував, хто на що придатний, але не вмів і не любив заглиблюватися в їхнє становище, берегти їхні сили, не відзначався моральною чуйністю свого батька. Петро знав людей, але не вмів або не завжди хотів розуміти їх» [3, с. 191].

Так само неупереджено й без карикатурності створено образ найближчої до царя людини, князя Олександра Меншикова – вчорашнього бублейника, з нульовим рівнем культури й освіти, але виняткової спритності й жорстокості, якого сам цар характеризував: «Меншиков в беззаконні зачат. Во гресех родила его мать, и в плутовстве скончает живот свой; если не исправится, быть ему буз головы» [3, с. 191]. Навіть князь-бублейник дивиться на українського гетьмана

зверхньо, повчає його, як вести справи: «Вам, пане гетьмане, Іване Степановичу, треба би пильно дбати, щоб не втратити царської ласки» [4, с. 16]; радить тримати ніж під полою проти своєї ж старшини, а отже, висловлює свої потаємні думки. Він у душі люто ненавидить Мазепу, його старшину, страшенно заздрить їхній освіченості й багатству: «Кожному здається, що він у полку своєму якийсь суверен, і нема між ними такого, котрий би й чортові самому не запродався. Щоб тільки булаву вашу гетьманську запопасти в руки та ще й синові своєму її на дальше передати. Пора вам, гетьмане Іване Степановичу, приборкати ворогів ваших, пора показати свою владу і силу» [4, с. 17].

Гетьман Мазепа – людина мудра, тонка й глибока – бачить усі підступні задуми своїх політичних супротивників, болісно відчуває зневагу до себе і своєї землі, ту смертельну небезпеку, що вкотре нависла над Україною. Тому глибоко усвідомлює, що булава його, влада, – це тяжкий Хрест, що доведеться нести колись на нову, українську Голгофу:

«... хочеться тую булаву отрясти з чужого пилу, ожемчужити її новими, від нікого подарованими жемчугами» [4, с. 40]. Він з болем і гіркотою в серці розмірковує про історію Києва, ототожнюючи її з історією всієї України: «Від Андрія Боголюбського донині немає йому спокійного життя, щоби він міг розгорнути всі свої сили і розгорнутися широко й далеко на славу собі і цілій нашій країні. Що одне покоління збудує, то друге руйнує, і навіть свої не вміють свого пощадити, не знаючи ціни йому. <...> Але Київ будувати нам треба не лише молотом, а й мечем» [4, с. 23-24].

Іван Ніс, Гнат Галаган... Постаті історичні, вони в романі подані фрагментарно. Автор переважно приділяє увагу наслідкам їх страшних діянь – зруйнуванню Запорізької Січі, звирячій розправі царських військ над запорожцями, апокаліптичним картинам Батурина, остаточному політичному розколу в українському суспільстві. Тому образи ці сприймаються радше як глибоке філософське узагальнення автора, як жахливе соціально-аморальне явище, що сприяло знищенню залишків Української Держави. Бо скільки ж було в нашій історії тих носів і галаганів, що торували неприятеливі шлях до перемоги, за тридцять срібників купуючи собі багатства і владу на сім світі, словом і зброєю позбавляючи майбутнього цілі покоління своїх земляків! Безліч! Подібні до полковників Носа і Галагана в романі запроданці вихрест Петро Яценко, сотник Кованько, піп Святайло. Вони також без докорів сумління писали

доноси до Москви на Мазепу і його вірних людей. Вони забули, що зрадою далеко не зайдеш, щастя собі не збудуєш. Зневаживши свого реґіментаря, свій народ, вони й самі були тяжко зневажені своїми новими господарями. І, як розплата за гріхи, ганебно закінчили життя: хто в московській катівні, а хто на заслання в далекому Сибіру. Така сама доля спіткатиме й українських кляборантів ХХІ століття! Але, гостро порушуючи в романі морально-етичну проблему «вірності обов'язку і зрадництва», автор ґрунтується переважно на двох полярних його точках: «зради» гетьмана Івана Мазепи цареві і наслідках підступних діянь полковників Івана Носа і Гната Галагана. Упродовж усього твору чітко простежується думка Лепкого про те, що анафема гетьманові за «зраду» була проголошена людьми, та не прийнята Богом, тоді як анафему носам і галаганам проголосив сам український народ і не зняти її повік: «Зрадив наш таки чоловік, Гнат Галаган, бодай би його сира земля не прийняла, бодай би його ім'я разом з Носовим вовіки прокляте було!» [6, с. 460].

Контрастними до них є образи гідних і мужніх полковника Чечеля і коменданта Батурина німця Кенігзена. Вірячи у патріотизм і непохитність батуринців, вони разом із ними обороняли доручене їм місто: «Ваша милосте, ми за людей своїх голови дамо. Не осоромимо гетьманської столиці. Ворогові її не здамо. Ваша милість можуть спокійно від'їхати до війська» [5, с. 292]. Заприсягнувши, вони не порушили слова честі, гідно очоливши оборону фортеці.

Батуринці, чоловіки й жінки, мужньо й запекло відбивали напади ворога. Проте, й найміцніша твердиня, й найзавзятіше лицарство можуть виявитися безсилим супроти підступу і зради. І рука великого майстра з неперевершеним реалізмом змальовує апокаліптичні картини взятого міста: «Москалі заливають Батурин. Гасять пожар кров'ю і трупами людей. Живих кидають туди. Дітей, що відбилися від своїх батьків. ... Неймовірно, страшне автодафе» [5, с. 413].

Жахливий образ, але нема в ньому ані жодного перебільшення, ані найменшої упередженості автора, оскільки підтвердження тому ми знайдемо і працях найавторитетніших істориків світу. Ось як описує взяття Батурина російський історик ХVІІІ Олександр Рігельман: «...не щадить ни одного человека, кроме начальников их и двух полковников сердюцких, буде можно, яко главных в крепости оной бунтовщиков и изменников, представит для доставления государю, к учинению им достойной казни, а проче все, исключая

орудия, передать в добычу солдатам, что в самое короткое время и исполнено: город одержан, люди все мечу преданы, как в крепости, так и в предместьях, без останку, не щадя ниже младенцев, не только старых» [9, с. 536-537].

Порівняймо це історичне свідчення з іншим, яке знаходимо в історичному нарисі Ілька Борщака і Рене Мартеля: «Батурин упав. Козаки й мешканці в перехресному огні боролися у розпуці. Довго в першому ряді боролися полковники, вірні гетьманові, і якийсь священик з донькою. Згодом пожежа несамовитим полум'ям осягла місце різні і грабунку: заки москалі вбивали жінок, насилували їх і 15000 голов, майже все населення вирізали. Меншиков дав наказ не щадити нікого і вбивати навіть дітей. Труп старшин прибавали цвяхами до дощок і вкидали їх до Сейму, щоби налякати українське населення і щоби воно знало, що Батурин зруйнований» [2, с. 72].

Проте, на відміну від історика, який із фотографічною точністю передає факти страшних подій в Україні початку XVIII століття, Богдан Лепкий змальовує трагічний художній образ: дику оргію звуків, тріск пожежі, постріли самопалів, стогони, зойки й ридання мордованих людей, крики рукопашного бою, п'яні вигуки переможців, їх брутальну лайку, страшний рев худоби, що перемішалися в щось незбагненно жакливе й непереможне, як сам кінець світу, як останнє коло Дантового пекла: «Чорт женився з бідною. Тішився радістю великою з приводу свого нинішнього тріумфу. Такого Каїнового вчинку не бачив він давно. Цвітучий город перемінено в одну довгу та широку могилу, людському тілу завдано нову велику рану, яка не загоїться довго. Цілі століття буде палити свідомість народів, як тавро, випалене на серці розпаленим залізом» [5, с. 415].

Правдивий також Богдан Лепкий і в змалюванні надлюдських тортур, зневаги і страти, яких зазнали полковник Чечель і гарматний осавул фон Кенігзен з іншими козаками-оборонцями від світлішого князя Меншикова: «Царської кари нікому не минути. Навіть смерть не увільнить тебе від неї. «Група колесують» – здригається народ. Зневага покійника проймає їх жахом. Такого на світі не бувало. Привикли, що перед маєстатом смерті навіть найзавзятіша злість мовкне» [5, с. 415]. Хіба не так діяла дика путінська орда в Бучі, в Маріуполі та інших українських містах і містечках?

Висвітлюючи на сторінках роману морально-етичні категорії «честь і безчестя», «вірність і зрада», «любов і ненависть», «життя і смерть», Богдан Лепкий на контрастних прикладах демон-

струє розкол в українському суспільстві, ніби дві України. Перша, спливаюча кров'ю, боронить свою гідність і людське право на існування: «Дивіться, дивіться, земляки, і знайте, що є ще хоробрі поміж вами, є ще козаки справжні, що скоріше згинуть, ніж осоромлять себе і предківську славу свою. Дивися, земле рідна, і тішся, що ти ще не пустоплодна, бо не родиш самого хобузу, самих степових бур'янів, самого перекотиполя, котре летить, куди ним вітер буйний повіє» [5, с. 520]. Друга ж – розбишацька ватага, хоч однієї з нею віри і крові, запродає за тридцять срібників ворогові своїх найкращих оборонців, на угоду новій московській владі спотворює все праведне і виправдовує грішне. Саме ці запроданці паплюжили перед усім світом хороброго полковника Чечеля: «Він світлішого князя Меншикова обидив, царського війська в Батурин не впустив, царських послів зневажив. А тепер Батурин пропав, а Чечель перед карою втікає. Через нього тисячі народу пропало, на його невинно пролита кров паде, на погибіль йому!» [5, с. 489]. А хіба не так само ще донедавна ми чули: «хтось на війні в Україні наживається», «не треба кремлівську владу драгувати вступом до НАТО», «треба налагоджувати з росією зв'язки, бо це наша економіка», «США воює з росією на території України» тощо? Як бачимо й сьогодні, кремлівська влада і її п'ята колона в Україні діють усе тими ж традиційними для них методами: терор, залякування, обстрікування, шантаж, підкуп.

Проте, змальовуючи страшні картини падіння Батурина, Б. Лепкий пророчо стверджує: «Батурин смертю своєю живий буде, Батурин побідить позаробною побідною» [5, с. 509]. Письменник також підносить до високих філософських узагальнень, створюючи образ суперечливої української душі. Як напрочуд сучасно звучать його слова: «Українська душе, хто тебе може збагнути! Як Дніпро, ти широка, як пороги, шумлива й буйна, неспокійна, не довіряєш нікому. Сама проти себе стаєш. Всю вину на других складаєш, за собою не признаєш гріха. Котрого з провідників своїх не обкидала камінням і болотом, навіть найбільшого з них, що вічною славою тебе покрив» [5, с. 489].

Проте, роман «Мазепа» – це не лише гнівний протест проти страхів війни і винищення одного народу іншим, але й палкий заклик до українського суспільства, всіх людей доброї волі єднатися в боротьбі проти споконвічного українського ворога – деспотичної Москви в ім'я відродження Української Держави.

Новаторство Богдана Лепкого полягає в тому, що він як великий мислитель і патріот, анітрохи не відступаючи від історичної правди, зумів узагальнити на сторінках твору все, що було найпрогресивнішого в українській суспільній думці: державотворчі ідеї М. Драгоманова, І.Я. Франка, В.Б. Антоновича, В. Винниченка, М. Грушевського, В. Жаботинського, Д. Донцова, В. Липинського т. ін., вивішивши свою концепцію майбутньої Української Держави.

Соборна Самостійна Україна, за Лепким, – це політично й економічно сильна держава з верховенством права і демократичною формою правління, на чолі якої – високо моральні, освічені, культурні й патріотичні особистості: «Земля, діти ви мої, це наша спільна мати. Хто б на ній не жив, якої б віри не був і якою б мовою не балакав, люби її, то вона й тебе любити буде і не відтрутить від себе» [6, с. 105].

Порівняймо цю думку з іншою, напрочуд співзвучною, що належить В'ячеславу Липинському, авторові «Листів до братів-хліборобів»: «Коли кожний сталий мешканець Української Землі – кожний, хто органічно, своєю працею на ній і любов'ю до неї, з нею зв'язаний – буде нам близький і любий тому, що ми живем з ним з роду в рід на одній землі, що всі щастя й нещастя цієї землі на всіх нас відбиваються і на всіх нас спільне – навіть при нашій внутрішній боротьбі – п'ятно по собі оставляють, то тоді легше нам буде себе взаємно пізнати, найти ключ до взаємного розуміння себе» [8, с. 469].

Так само суголосно, але більш радикально, а головне актуально для нас, його нащадків, що проливають свою кров на фронтах не лише за

Україну, а й за Європейську Цивілізацію, її цінності, писав Степан Бандера у статті «Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс»: «Наші прапорні гасла є незмінні: загальне гасло – «свобода народам, свобода людині» йде разом із цілком конкретними: «за Самостійну Соборну Українську державу», «за повне знищення большевизму, комунізму й усякого російського імперіалізму», «за розвалення СРСР і за самостійні національні держави на його місці». А далі йдуть такі програмові гасла, які конкретизують зміст самостійного державницького життя в усіх ділянках, визначають принципи державного устрою, суспільно-політичного й економічного ладу, засади розвитку й порядкування поодиноких царин життя. В цих програмових засадах-гаслах українського націоналізму міститься – як суттєвий зміст – принципи народоправства, чи пак демократії, в істотному, а не в трафаретно-пропагандивному значенні цього слова. Але вони йдуть після головної мети – відбудови УССД, і в такому порядку завжди мусять бути ставлені» [1, с. 179].

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз літературного матеріалу дозволяє вкотре дійти висновку про необхідність системного естетичного й патріотичного виховання української молоді на найкращих зразках творів художньої літератури, історичної й суспільно-політичної думки України й світу. Великою, особливо в наш час російсько-української війни, також є й необхідність розвитку критичного мислення в широких верств українських громадян, вміння аналізувати інформацію, порівнювати, узагальнювати, робити правильні висновки.

Список літератури:

1. Бандера С.А. Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс: [стаття] / Перспективи української революції: [збірник статей] / упоряд. С. Ленкавський. К.: Наш Формат, 2021. С. 151-189;
2. Борщак І., Мартель Р. Іван Мазепа: [монографія] К.: СП Свенас, 1991. 133 с.;
3. Ключевский В.О. Исторические портреты. Деятели исторической мысли: [антология] М.: Правда, 1990. 622 с.;
4. Лепкий Б. Мотря: [роман]. К.: Дніпро, 1992. Т.І-ІІ. 463 с.;
5. Лепкий Б. Не вбивай. Батурин: [роман]. К.: Дніпро, 1992. Ч.І-ІІ. 534 с.;
6. Лепкий Б. Полтава: Над Десною. Бої: [роман]. К.: Дніпро, 1992. Ч.І-ІІ. 484 с.;
7. Лепкий Б. З-під Полтави до Бендер: [роман]. К.: Дніпро, 1992. 265 с.;
8. Липинський В. Листи до братів-хліборобів: [філософсько-соціологічний політичний трактат]. Нью-Йорк: Булава, 1954. 470 с.;
9. Рігельман О.І. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі: [монографія]. К.: Либідь, 1994. 763 с.

**Lavreniuk V. V. THE TOPIC OF THE MOSCOW AGGRESSION AGAINST UKRAINE
IN THE HISTORICAL NOVEL OF BOHDAN LEPKY "MAZEP"**

The article analyzes the topic of Moscow's aggression against Ukraine in the late seventeenth and early eighteenth centuries on the material of Bohdan Lepky's historical novel "Mazepa", in particular, one of the most tragic pages of Ukrainian history – the destruction of the hetman's capital Baturyn and its environs by Peter I. split in Ukrainian society, moral and ethical categories of "life and death", "love and hate", "honor and betrayal", "moral choice".

Now, during the full-scale armed and information war of Russia against Ukraine, the need for a deep and comprehensive study of the true, unadulterated history of our state and native literature acquires special significance.

In Soviet times, the theme of Ukrainian statehood, the name of Hetman Mazepa, a "traitor" subjected to anathema by Moscow priests, was banned, as was the author of the work of the same name for his true coverage of historical events. a wild and terrible horde with its deep irresistible rudeness, insidiousness, deception, inhuman cruelty, as well as with the original claims to the Ukrainian lands, history, culture, because – "one nation".

Images of Tsar Peter I, his immediate entourage, the army is depicted without the slightest bias, without deviations from the truth of history, as confirmation of this we find in Russian historians V.O. Klyuchevsky, D. Bantysh-Kamensky, O.I. Rigelman et al.

Bohdan Lepkyi also convincingly proves by a huge number of examples that Ivan Mazepa is not a despot, but a man of high honor and dignity, who feels enormous responsibility for the State, for each individual, regardless of his age, gender or origin. This is also a feature of the Ukrainian national worldview.

The historical figures of traitors, Ivan Nos and Gnat Galagan, are also depicted truthfully, albeit in fragments. The author mainly pays attention to the consequences of their terrible actions – the destruction of the Zaporozhian Sich, the brutal massacre of tsarist troops against the Cossacks, apocalyptic paintings of Baturyn, the final political split in Ukrainian society. Therefore, these images are perceived rather as a deep philosophical generalization of the author, as an immoral phenomenon that contributed to the destruction of the remnants of the Ukrainian state.

Contrasting with them are the images of the worthy and courageous Colonel Chechel and Commandant Baturin German Koenigsen.

B. Lepky's historical novel Mazepa is an ardent protest against the horrors of war and the extermination of one nation to another; a call to Ukrainian society, all people of good will to unite in the fight against the original Ukrainian enemy (and not only Ukrainian) – Moscow. Until the final victory.

Key words: *moral and ethical categories, "life and death", "love and hate", "honor and betrayal", "moral choice", Ukrainian State.*